

АНОТАЦІЯ

Любас А.А. Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – професійна освіта. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України, Львів, 2020.

У дисертації теоретично обґрунтовано і експериментально перевірено ефективність методики формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення й педагогічних умов її реалізації.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в ній:

- вперше розроблено, науково обґрунтовано й експериментально перевірено методику формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення;
- уточнено сутність та структуру міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення;
- обґрунтовано педагогічні умови її реалізації (професіоналізація, стандартизація та культурологічне спрямування іншомовної підготовки майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення; організація міжкультурної комунікації у процесі практичної підготовки майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення; використання кейс методу і навчально-рольової гри як ефективних методів формування міжкультурної компетентності);
- сконструйовано структурно-функціональну модель формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення, складниками якої є: цільовий (мета і завдання), теоретико-методологічний (теорії, підходи та принципи), організаційно-процесуальний (складові підготовки, форми організації навчання, методи, засоби, етапи

навчання), змістовий (відповідні знання, навички, уміння, комунікативні стратегії, теми, проблеми, тексти, вправи, завдання на засадах міжпредметної координації з дисциплінами професійної, практичної та військово-спеціальної підготовки), результативний (рівні сформованості міжкультурної компетентності, критерії та показники), корегувальний.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

Предметом – теоретико-методологічні засади, організаційні особливості, зміст формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов, практичній розробці та експериментальній перевірці методики формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

Це зумовлює вирішення таких завдань:

1) проаналізувати сутність і структуру міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення та визначити теоретико-методологічні основи її формування;

2) визначити організаційні особливості формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення;

3) сконструювати зміст формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення;

4) обґрунтувати педагогічні умови, розробити структурно-функціональну модель й запропонувати методику формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення;

5) експериментально перевірити ефективність запропонованої методики й визначених педагогічних умов її реалізації.

Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань використано такі методи наукового пошуку:

- *теоретичні* – аналіз, синтез, класифікація та систематизація науково-теоретичного матеріалу задля розкриття сутності ключових понять дослідження, визначення теоретико-методологічних основ й обґрунтування педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення; теоретичне моделювання з метою побудови структурно-функціональної моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення;

- *емпіричні* – діагностичні (тестування, оцінювання) задля визначення рівнів сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення; педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності методики формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення й педагогічних умов її реалізації; *методи математичної статистики* – тест Колмогорова-Смірнова, критерій Вілкоксона, Т-критерій Стьюдента для інтерпретації і узагальнення експериментальних даних.

Міжкультурну компетентність майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення трактуємо як їх інтегровану якість, що передбачає володіння ними комплексом відповідних знань, умінь, навичок, комунікативних стратегій, які забезпечать цим фахівцям здатність ефективно спілкуватись і взаємодіяти з представниками інших культур у процесі вирішення професійних задач. Основними компонентами міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення виступають: мовні знання (лексичні, граматичні, фонетичні, орфографічні; знання комунікативних стратегій); полікультурні знання; знання англосаксонської культури; знання правил вербальної та невербальної комунікативної поведінки, норм етикету; мовленнєві навички і вміння у рецептивних та продуктивних видах мовленнєвої діяльності (вміння вести діалог з представниками інших культур); вміння аналізувати комунікативну ситуацію, відбирати і використовувати відповідні комунікативні стратегії;

здатність контролювати свої дії під час спілкування (зокрема вміння долати страх, етнічні та культурні стереотипи), толерантна комунікативна поведінка; ціннісні орієнтації.

До підходів, що забезпечують методологічну і методичну обґрунтованість процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення, належать: комунікативно-діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, інтегрований.

Процес формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення залежить від коректного поєднання відповідних форм організації навчання, методів і засобів навчання. Свою ефективність у цьому процесі довели кейс метод та навчально-рольова гра.

Формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення ефективно здійснюється у процесі вивчення ними нормативних навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та розробленого і запропонованого вибіркового спецкурсу «Міжкультурна комунікація у професійній співпраці». Визначено його мету, завдання, теми, обґрунтовано компоненти міжкультурної компетентності, які формуватимуться у студентів та курсантів впродовж цього спецкурсу.

Доцільно розвивати міжкультурну компетентність у процесі реалізації практичної складової професійної підготовки майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення, зокрема у процесі проходження ними навчальної та військової практик.

До обґрунтованих педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення відносимо: професіоналізацію, стандартизацію та культурологічне спрямування іншомовної підготовки майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення; організацію міжкультурної комунікації у процесі практичної підготовки майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення; використання кейс методу і навчально-рольової гри як ефективних методів формування міжкультурної компетентності.

З посиланням на Угоду НАТО про стандартизацію запропоновано рівні сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення («виживання» рівень 1; «функціональний» рівень 2; «професійний» рівень 3; «експертний» рівень 4; «досконалий» рівень 5), визначено критерії й показники цих рівнів, розроблено дескриптори знань, навичок та умінь для кожного із рівнів сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

Структурно-функціональна модель формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення вміщує цільовий компонент (мета і завдання), теоретико-методологічний компонент (теорії, підходи та принципи), організаційно-процесуальний компонент (складові підготовки, форми організації навчання, методи, засоби, етапи навчання), змістовий компонент (складові міжкультурної компетентності, теми, проблеми, тексти, вправи, завдання), результативний компонент (оцінювання сформованості міжкультурної компетентності), корегувальний компонент (корегувальні процедури, які передбачають втручання у теоретико-методологічний, змістовий та організаційно-процесуальний компоненти структурно-функціональної моделі задля досягнення її мети).

Етапами формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення визначено: 1) ознайомчий – формування компонентів англomовної комунікативної компетентності впродовж вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова» (англійська) на рівні незалежного користувача – В 2; 2) підготовчий – формування компонентів англomовної професійно-комунікативної компетентності впродовж вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (англійська) на функціональному рівні – 2 згідно Угоди про стандартизацію НАТО (STANAG 6001); 3) основний – формування компонентів міжкультурної компетентності впродовж вивчення навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація у професійній співпраці» на професійному рівні – 3 згідно Угоди про стандартизацію НАТО (STANAG6001); 4) подальшого розвитку – розвиток

компонентів міжкультурної компетентності під час проходження курсантами і студентами навчальної і військової практики, навчань на полігоні.

Ефективність методики формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення й визначених педагогічних умов її реалізації перевірено на основі природнього, базового, вертикально-горизонтального, відкритого педагогічного експерименту, достовірність результатів якого забезпечується використанням комплексу методів математичної статистики: тесту Колмогорова-Смірнова, Т-критерію Стьюдента, критерію Вілкоксона. Обрахунок застосованих методів математичної статистики й визначення показника потужності методики дозволили підтвердити валідність сформульованої гіпотези експерименту щодо ефективності запропонованої методики формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення й обґрунтованих педагогічних умов.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в: реалізації методики формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення за обґрунтованих педагогічних умов, визначенні рівнів сформованості міжкультурної компетентності, критеріїв і показників; розробленні навчально-методичного комплексу, що включає програму навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація у професійній співпраці» та навчально-методичний посібник «Military Intercultural Communication: Challenges and Gaps».

Ключові слова: міжкультурна компетентність майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення, педагогічні умови, методика формування міжкультурної компетентності, міжкультурна комунікація, кейс метод, навчально-рольова гра.

ANNOTATION

Liubas A. Pedagogical Conditions of Building Intercultural Competence of Prospective Specialists of Combat and Operational Support. – Manuscript.

Thesis for Degree of Doctor of Philosophy. Speciality 015 – professional education. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2020.

The research provides theoretical justification and practical elaboration of the effective methodology of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support as well as the substantiated pedagogical conditions of its realization.

The scientific novelty of the research is that for the first time the effectiveness of methodology of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support has been grounded theoretically and validated experimentally; the essence and structure of intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support have been specified; the pedagogical conditions of its implementation have been proved (professionalization, standardization and cultural bias of foreign language training of prospective specialists of combat and operational support; organization of intercultural communication during practical training of prospective specialists of combat and operational support; use of case method and educational role plays as effective methods of building intercultural competence); a structural-functional model of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support has been designed; the components of the model are the following ones: goal-oriented (aim and objectives), theoretical and methodological (components of training, organizational forms of teaching, methods, techniques, stages); organizational and procedural one (components of training, forms of organization, methods, techniques, stages of teaching), content (knowledge, abilities, skills, communicative strategies, themes, issues, exercises, assignments based on the inter-subject coordination with the disciplines of professional, practical and military

training), final (acquisition levels of intercultural competence, criteria and indicators), remedial one.

The object of research is professional training of prospective specialists of combat and operational support.

The subject of the research is theoretical and methodological grounds, organizational peculiarities, and content of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support.

The aim of the research lies in theoretical substantiation of the pedagogical conditions, practical elaboration and experimental validation of the methodology of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support.

It presumes to solve the following objectives: 1) to specify the essence and structure of intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support and define the methodological foundations of its building; 2) to outline the organizational peculiarities of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support; 3) to design the content of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support; 4) to substantiate the pedagogical conditions, elaborate a structural-functional model and offer the methodology of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support; 5) to experimentally validate effectiveness of the developed methodology and outlined pedagogical conditions of its realization.

To achieve the aim and solve the projected objectives the following methods of scientific investigation have been applied:

- theoretical methods: analysis, synthesis, classification and abstraction of theoretical material in order to reveal the essences of key concepts of the investigation, outline of theoretical and methodological grounds; theoretical modeling in order to construct a structural-functional model of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support;

- empirical method: questioning of prospective specialists of combat and operational support in order to identify the acquisition level of intercultural competence in prospective specialists of combat and operational support; pedagogical experiment to determine effectiveness of the suggested methodology of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support; methods of mathematical statistics – Kolmogorov-Smirnov test, t-criterion Student, Wilcoxon criterion.

Intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support is envisaged as their integrated feature that allows them to use a set of knowledge, skills, abilities, communicative strategies that endow these specialists with an ability to effectively communicate and interact with members of other cultures while solving professional assignments. The main components of prospective specialists of combat and operational support are: language knowledge (lexical, grammatical, phonetic, spelling, knowledge of communicative strategies); multicultural knowledge; knowledge of Anglo-Saxon culture, knowledge of the rules of verbal and nonverbal communicative behaviour, etiquette; speech skills and abilities in receptive and productive types of speech activity (an ability to conduct a dialogue with members of other cultures), abilities to analyze communicative situation, to choose and use appropriate communicative strategies; ability to control their actions (namely ability to overcome fright, ethnic and cultural stereotypes), tolerant communicative behaviour; value orientations.

The approaches which ensure methodological substantiation of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support are communicative and activity-based, competence, cultural and integrated ones.

The process of building of intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support depends on correct combination of forms of organization, methods and tools. Case method and educative role-plays proved their effectiveness.

Building of intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support proceeds effectively while they are studying the disciplines

“Foreign Language”, “Professional Foreign Language” and “Intercultural Communication in Professional Collaboration” which was designed and offered as an optional course.

It is expedient to develop intercultural competence during practical professional training of prospective specialists of combat and operational support.

The substantiated pedagogical conditions of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support embrace: professionalization, standardization and cultural bias of foreign language training of prospective specialists of combat and operational support; arrangement of intercultural communication during practical training; use of case method and educational role-plays as effective methods of building intercultural competence.

With reference to NATO Agreement about standardization the levels of intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support are offered: “Survival” level 1; “Functional” level 2; “Professional” level 3; “Expert” level 4; “Highly articulate native” level 5; the criteria and indicators of the levels are defined; the descriptors of knowledge, skills and abilities for each level of intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support are substantiated.

The structural-functional model of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support contains a goal-oriented component (aim and objectives), theoretical and methodological component (theories, approaches and principles), organizational and procedural one (components of training, forms of organization, methods, techniques, stages of teaching), content (components of intercultural competence, themes, issues, exercises, assignments), final component (evaluation of acquisition levels of intercultural competence, criteria and indicators), remedial one (remedial procedures that involve intervening into the above mentioned component of the structural-functional model in order to achieve its aim).

The main stages of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support according to the objectives are: 1) introductory one – building the components of English communicative competence while studying

the discipline “Foreign Language” (English) at the level of independent user – B2; 2) preparatory one – building the components of English professional and communicative competence while studying the discipline “Professional Foreign Language” (English) at functional level – 2 according to NATO Agreement about standardization (STANAG 6001); 3) main one – building the components of intercultural competence while studying the discipline “Intercultural Communication in Professional Collaboration” at professional level – 3 according to NATO Agreement about standardization (STANAG 6001); 4) stage of further development – development of the components of intercultural competence while doing educational and military training, field training.

The effectiveness of methodology of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support and the pedagogical conditions has been proved on the basis of natural, basic, vertical-horizontal, open pedagogical experiment, validity of the results is ensured by the use of methods of mathematic statistics: Kolmogorov-Smirnov test, t-criterion Student, Wilcoxon criterion. The calculation of applied methods of mathematic statistics and estimation of the capacity of the methodology allowed to confirm the validity of the outlined hypothesis concerning the effectiveness of the suggested methodology of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support and substantiated pedagogical conditions.

The practical importance of the obtained findings consists in: implementation of the methodology of building intercultural competence of prospective specialists of combat and operational support and its pedagogical conditions; establishment of acquisition levels of intercultural competence, criteria and indicators; elaboration of the educational and methodological complex that includes syllabus of the discipline “Intercultural Communication in Professional Collaboration, and manual “Military Intercultural Communication: Challenges and Gaps ”.

Key words: intercultural competence, of prospective specialists of combat and operational support, pedagogical conditions, methods of building intercultural competence, intercultural communication, case method, educational role-play.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Любас А. А. Сутність і структура міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення. *Педагогічний альманах: Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 35. С.154-160.
2. Любас А. А. Професіограма майбутнього фахівця бойового та оперативного забезпечення. *Молодь і ринок: Науково-педагогічний журнал*. 2018. № 5(160). С. 148-154.
3. Любас А. А. Основні підходи та принципи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2018. Вип. 2(43). С. 158-162.
4. Любас А. А., Оборнєв С. І. Теоретичні передумови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення. *Педагогічний альманах: Збірник наукових праць*. 2019. Вип. 41. С. 190-197. (особистий внесок автора – здійснено аналіз теорій, які складають теоретичне підґрунтя формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення).
5. Любас А. А. Організаційні аспекти формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення за кордоном. *Молодь і ринок: Науково-педагогічний журнал*. 2019. №10(177). С. 156-161.
6. Любас А. А. Форми і методи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення в Україні. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка*. Серія: педагогічні науки. 2020. Вип. 8(164). С. 196-201.
7. Liubas A. Content of Building Intercultural Competence in Future Specialists of Combat and Operational Support. *Intellectual Archive*. 2020. Vol. 9, № 2. P. 133-143.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Любас А. А. Основні комунікативні ситуації та жанри професійного спілкування фахівців бойового та оперативного забезпечення. *Комунікація у сучасному соціумі: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, 2018. С. 84-87.
9. Любас А. А. Традиційні та інноваційні методики викладання. *Пріоритетні напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції*. Харків, 2019. С. 28-31.
10. Любас А. А. Інноваційні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України: тези міжнародної науково-практичної конференції*. Хмельницький, 2019. С. 442-443.
11. Любас А. А. Засоби навчання у вищих військових навчальних закладах України та за кордоном. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. Вип. 5. С. 24-26.
12. Любас А. А. Організаційні аспекти формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення. *Концептуальні шляхи реформування та розвитку педагогічних наук. Матеріали II науково-практичної конференції*. Дніпро, 2020. С. 62-64.
13. Любас А. Military Intercultural Communication: Challenges and Gaps: навчальний посібник. Львів: НАСВ, 2020. 101с.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

14. Любас А. А. Соціальна педагогіка. *Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 2019. С. 48-50.

15. Любас А. А. Дошкільна педагогіка. *Інновації в освіті: Сучасні методики та їх практичне застосування. Матеріали науково-практичної конференції.* Харків, 2019. С. 62-63.

16. Любас А. А. Загальна педагогіка. *Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції.* Одеса, 2020. С. 27-29.